

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології
факультету № 6

ЛЕКЦІЯ 6

навчальної дисципліни «Сучасні доктрини судової експертології» вибіркового
компонент освітньої програми третього (доктора філософії) освітньо-наукового
рівня вищої освіти

081 Право

ТЕМА 6

**Процесуальні основи проведення
судових експертиз**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.10.2023 № 9

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 18.10.2023 № 9

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.10.2023 № 9

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол від 16.10.2023 р. № 9)

Розробники:

Завідувач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ д.ю.н., професор Щербаковський М. Г.,

Рецензенти:

Заступник директора Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса з наукової роботи д.ю.н., професор Сімакова-Єфремян Є. Б.

Професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор Степанюк Р. Л.

План лекції

1. Проведення експертиз у кримінальному процесі.
2. Проведення експертизи у цивільному процесі
3. Проведення експертизи у адміністративному процесі.

Рекомендована література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. (зі змінами станом на 09.09.2021)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004. Відомості Верховної Ради України, 2004. № 40-41, 42. Ст.492. (зі змінами станом на 09.09.2021)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. Відомості Верховної Ради України, 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.. (зі змінами станом на 09.09.2021)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991. Відомості Верховної Ради України, 1992. № 6. Ст. 56. (зі змінами станом на 09.09.2021)
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.
5. Експертизи у судочинстві України: посібник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 504 с. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12767.pdf>.
6. Макаренко Е. І. Негодченко О. В., Тertiшник Н. Н. Експертизи на досудовому слідстві: посібник. Днепропетровськ., 2001.
URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2815/1/%d0%a2%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b8%d1%88%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%92.%20%d0%9c.%20%2c%20%d0%9d%d0%b5%d0%b3%d0%be%d0%b4%d1%87%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%9e.%20%d0%92.%2c%20%d0%9c%d0%b0%d0%ba%d0%b0%d1%80%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%95.%20%d0%86.%20%d0%84%d0%9a%d0%a1%d0%9f%d0%95%d0%a0%d0%a2%d0%98%d0%97%d0%98%20%20%d0%9d%d0%90%20%d0%94%d0%9e%d0%a1%d0%a3%d0%94%d0%9e%d0%92%d0%9e%d0%9c%d0%a3%20%d0%a1%d0%9b%d0%86%d0%94%d0%a1%d0%a2%d0%92%d0%86.pdf>

7. Судова експертологія : підруч. / за заг. ред. В.М.Тертишника. Харків: Право, 2021. 280 с. URL:https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4488&download_id=1495
8. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с. <https://lira-k.com.ua/preview/12767.pdf>
9. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование : учеб.-практ. пособие. Харьков: Эспада, 2005. 544с.
URL:https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/SHERBAKOVSKIY_2005.pdf
10. Щербаковский М. Г. Судова експертологія : посібник. Харків, ХНУВС. 2009.. 190 с.
11. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків: В деле, 2015. 560 с.
URL:http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6020/Provedennia%20ta%20vykorystannia%20sudovykh%20ekspertyz%20u%20kryminalnomu%20provadzhenni_monohrafiia_M%20H%20Shcherbakovskyi_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y

1. Проведення експертиз у кримінальному процесі

За статтею 242 КПК експертиза проводиться за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Статтею 243 передбачено, що сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого.

Крім того, частиною другою цієї статті встановлено, що сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової.

Поряд з тим, експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках та в порядку, передбачених статтею 244 цього кодексу.

Таким чином, під час судового розгляду в якості доказу може бути надано одночасно два висновки, які виконані різними експертами з одних і тих питань, як за дорученням сторони обвинувачення так і сторони захисту. Поряд з тим, у разі залучення експерта стороною захисту самостійно або за її клопотанням слідчим суддею, слід мати на увазі, що на вирішення експерту можуть бути поставлені й інші питання, які мають значення для кримінального провадження та судового розгляду і стосуються об'єкту дослідження та не вирішувались під час проведення експертизи, призначеної стороною обвинувачення. Така можливість забезпечує повноту дослідження усіх матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи.

Новим КПК суттєво змінено визначення поняття висновку експерта та його змісту. Зокрема, статтею 101 встановлено, що висновок експерта - це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Стаття 102 містить перелік основних складових змісту висновку експерта серед яких пунктом 6 зазначено, що у висновку повинно бути зазначено докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка.

Слід зазначити, що під час оцінки судом двох висновків з аналогічних питань, складених різними експертами, які можуть бути подані як стороною обвинувачення так і стороною захисту, та у разі їх розходження, питання застосованих експертом методів матиме вирішальне значення для врахування та покладення результатів експертизи в основу рішення.

КПК також встановлено норму, згідно якої до процесуальних джерел доказів поряд із висновком експерта віднесено й його показання, надані в усній чи

письмовій формі під час допиту (статті 84, 95, 356 КПК), що також забезпечить повноту дослідження доказів та удосконалисть процедуру оцінки висновку експерта у суді.

Суттєвим позитивним нововведенням у КПК є також скасування дослідчої перевірки матеріалів про вчинення злочину, що вирішило багаторічну дискусію про можливість призначення експертизи до порушення кримінальної справи. Якщо раніше підставою проведення експертизи була постанова органу дізнання та слідчого, яка виносилась після порушення кримінальної справи, то у новому процесі судова експертиза може бути призначена одразу ж після внесення інформації про кримінальне правопорушення в Єдиний реєстр досудових розслідувань.

Також позитивним моментом КПК є конкретизація обсягу прав та обов'язків експерта, визначення кола осіб які можуть бути залученні у якості експертів та вимог до них. Так, у статті 69 міститься посилання на Закон України «Про судову експертизу». Слід зазначити, що вказаним Законом встановлено чіткі критерії (вимоги) щодо осіб, які мають право здійснювати судово-експертну діяльність. Зокрема обов'язкова наявність відповідної вищої освіти, проходження спеціальної підготовки, та атестації з метою отримання кваліфікації судового експерта. При цьому, також встановлено коло осіб, які не можуть виконувати функції експерта, а саме: не може залучатися до виконання обов'язків судового експерта особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною, а також та, яка має не зняту або не погашену судимість, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення або дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації судового експерта (стаття 11 Закону).

Слід також відмітити, що в КПК встановлено пряму заборону щодо проведення експертизи для з'ясування питань права (частина перша статті 242).

Раніше обмеження щодо проведення у кримінальному у процесі правових експертиз мало лише рекомендований характер (постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997 № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах»). Таким чином законодавець врахував думку науковців, що вирішення правових питань не потребує застосування спеціальних знань (наукових, технічних або інших) і є виключною компетенцією суду.

Поряд з позитивними новаціями КПК містить окремі неточності та прогалини, які стосуються регулювання порядку призначення експертиз у кримінальному провадженні.

Зокрема звертає увагу відсутність у КПК визначення понять первинної, додаткової, повторної, комісійної та комплексної експертиз.

Так частиною другою статті 332 КПК суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно від наявності клопотання сторін кримінального провадження або потерпілого, якщо суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності. Тобто за своїм змістом ця норма надає можливість суду призначити повторну експертизу, проте статус такої експертизи не визначено. Ця обставина є суттєвою прогалиною, оскільки не зрозуміло які саме питання повинні бути вирішені експертом та які об'єкти підлягають дослідженню, адже від зміни експертного завдання та вихідних даних залежать результати, які будуть отримані експертом. Разом з тим, статтею 4 Закону України «Про судову експертизу» встановлено, що правильність висновку судового експерта забезпечується можливістю призначення повторної експертизи, яка доручається іншому експерту, експертам. Слід відмітити, що призначення повторної експертизи було передбачено частиною третьою статті 75 старого КПК 1960 р. і встановлено в інших процесуальних кодексах (стаття 150 ЦПК, стаття 85 КАС, стаття 42 ГПК).

Разом з тим, визначення понять первинної, додаткової та повторної експертизи, мають значення для реалізації принципів судово-експертної діяльності, а саме: законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження.

Крім того, нормами КПК передбачена можливість призначення експертизи не тільки одному експерту а й експертам, тобто де-факто мова йде про призначення експертизи двом чи більше експертам, що за своїм змістом носить комісійний характер. При цьому законом не врегульовано статусу кожного експерта та межі його окремих повноважень, порядку організації проведення таких експертиз та випадки складання ними одного чи окремих висновків. Це також стосується і випадків коли для вирішення завдання необхідне залучення експертів з різних галузей знань, тобто проведення комплексної експертизи. Однак в КПК взагалі відсутні норми щодо можливості проведення таких експертиз.

Разом з цим, КПК експертиза може доручатись не тільки одному експерту, експертам, а й експертній установі, проте не визначено порядку організації проведення експертизи саме в експертній установі, безпосередньо експертом який працює в установі чи її керівником. У разі останнього – межі повноважень керівника установи під час організації проведення експертиз (призначення експерта або експертів, попередження про кримінальну відповідальність, встановлення строків, заявлення клопотань тощо).

Разом з тим, в КПК не визначено форми реалізації стороною захисту права самостійного залучення експерта. Зокрема не зрозуміло який документ у такому випадку буде підставою для проведення експертизи – доручення, заява, адвокатський запит чи інший документ, який повинен містити інформацію про особу, яка залучається у якості експерта, питання, що ставляться експерту, перелік матеріалів (зразків, документів), що надаються для дослідження, попередження про кримінальну відповідальність експерта тощо.

Незважаючи на окремі прогалини та неточності понятійного апарату КПК, на нашу думку, його прогресивні новели дають змогу значно розширити можливість застосування спеціальних знань учасниками кримінального провадження для забезпечення повноти доказів з метою встановлення істини у справі та захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

2. Проведення експертизи у цивільному процесі

Згідно ст. 143 ЦПК України Суддя за заявою осіб, які беруть участь у справі, призначає експертизу в стадії провадження у справі до судового розгляду, коли необхідність експертного висновку впливає з обставин справи і поданих доказів.

Судова експертиза призначається виключно за заявою осіб, які беруть участь у справі. Коментована стаття не дає право суду призначити експертизу з власної ініціативи. Таким чином, ініціативи суду в цьому питанні, як було раніше, немає. Більше того, якщо сторони домовилися про залучення експертами певних осіб, суд повинен призначити їх відповідно до цієї домовленості.

Проте у сучасному змагальному цивільному процесі роль суду не є пасивною. Суд зобов'язаний забезпечити (організувати) дійсно змагальний процес, тобто створити особам, які беруть участь у справі, всі умови для реалізації ними своїх процесуальних прав і виконання покладених на них процесуальних обов'язків.

Таким чином до інструктивних повноважень суду відноситься обов'язок роз'яснити не лише наслідки ухилення від участі в експертизі. Якщо для вирішення справи висновок експерта має певне значення, а по деяким справам без нього взагалі неможливо вирішити справу, наприклад, при заявленні позову про

визнання угоди недійсною внаслідок того, що продавець (дарувальник тощо) не розумів значення своїх дій і не міг ними керувати, суд зобов'язаний поставити зазначене питання на обговорення, роз'яснивши наслідки відмови від проведення такої експертизи. Зазначені дії суду є діями по сприянню сторонам у змагальному процесі і не є ініціативою суду про призначення експертизи, так як експертиза буде призначена лише в разі, якщо якась зі сторін (або обидві) на це погодяться.

Підставою для призначення судової експертизи є необхідність з'ясування обставин, які потребують спеціальних знань, тобто тих, які виходять за межі знань осіб, які беруть участь у справі та судді, котрий розглядає справу.

Коментована стаття зазначає орієнтовний перелік галузей спеціальних знань: наука, мистецтво, техніка, ремесло. Основними видами експертизи є: почеркознавча; авторознавча; технічна експертиза документів; фототехнічна; портретна; трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних пошкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи) та балістична; вибухотехнічна; фоно- та відеозапису; матеріалів, речовин та виробів з них (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів, пластмас; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних, сильнодійних і отруйних речовин; спиртмістких сумішей; металів і сплавів); ґрунтознавча; біологічна; екологічна; автотехнічна; транспортно-залізнична; стану доріг та дорожніх умов; гірничотехнічна; пожежно-технічна; будівельно-технічна; в галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності; електротехнічна; комп'ютерно-технічна; економічна; товарознавча; автотоварознавча; оціночна (у т.ч. оцінка цілісних майнових комплексів; паїв; цінних паперів; оцінка будівельних об'єктів та споруд; оцінка машин, обладнання, транспортних засобів, літальних апаратів, судноплавних засобів); експертиза охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності; психологічна; мистецтвознавча.

З метою більш повного задоволення потреб слідчої та судової практики експертні установи можуть організовувати проведення інших видів експертизи (крім судово-медичної та судово-психіатричної).

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України №5 від 12.06.2009р. «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, суд за заявою осіб, які беруть участь у справі, призначає експертизу, коли необхідність експертного висновку впливає з обставин справи і поданих доказів. Разом із тим у випадках, коли вирішення справи залежить від психічного стану особи в момент вчинення нею певної дії, наприклад при розгляді справ про визнання правочинів недійсними з мотивів укладення їх фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла ними керувати (стаття 225 ЦК), і за відсутності клопотання про призначення експертизи, суд згідно з частиною четвертою статті 10 ЦПК повинен роз'яснити позивачу його право на заявлення такого клопотання та наслідки невчинення цієї процесуальної дії. Експертиза повинна бути обов'язково призначена у випадках, передбачених статтею 145 ЦПК.

Судова експертиза повинна призначатися лише для встановлення даних, які входять в предмет доказування у справі, і не може стосуватися тлумачення і застосування правових норм. Суди не повинні ставити судовому експерту питання правового характеру, які повинні вирішуватися самим судом, тобто експерту можна ставити лише питання факту, а не правової оцінки.

Особи, які беруть участь у справі, мають право пропонувати суду питання, щодо яких слід провести експертизу. Остаточна кількість і зміст питань, за якими має бути проведена експертиза, визначається судом. При цьому суд має мотивувати відхилення питань осіб, які беруть участь у справі. Найбільш

поширеними підставами для відхилення питань є їх неналежність до справи, неконкретність, неповнота або неточність.

Сторони вправі домовитися між собою про кандидатуру конкретного експерта з числа осіб, які включені до Державного реєстру атестованих судових експертів, або експертної установи. В такому випадку суд зобов'язаний призначити експертів відповідно до цієї домовленості.

Якщо такої домовленості не має, особи, які беруть участь у справі, мають право просити суд провести експертизу у відповідній судово-експертній установі, доручити її конкретному експерту, однак суд цими пропозиціями не зв'язаний.

Експертизи та дослідження проводяться експертними установами, як правило, за зонами регіонального обслуговування: Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз - Дніпропетровська, Запорізька області; Донецький науково-дослідний інститут судових експертиз - Донецька і Луганська області; Київський науково-дослідний інститут судових експертиз - м. Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська і Чернігівська області; Кримський науково-дослідний інститут судових експертиз - Автономна Республіка Крим; Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз - Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська і Чернівецька області; Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз - Кіровоградська, Миколаївська, Одеська і Херсонська області; Національний науковий центр «Харківський інститут судових експертиз ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса» - Полтавська, Сумська, Харківська області та м. Севастополь.

За наявності обставин, що зумовлюють неможливість або недоцільність проведення експертизи в установі за зоною обслуговування, особа або орган, які призначають експертизу, зазначивши відповідні мотиви, можуть доручити її виконання експертам іншої установи.

Суди не повинні допускати залучення як експертів чи спеціалістів осіб, пов'язаних трудовими чи договірними відносинами із суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав, які є сторонами у справі.

Згідно з Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності процедури, які стосуються захисту прав інтелектуальної власності, не повинні бути безпідставно ускладнені, вартість їх здійснення не повинна бути високою або супроводжуватися значними матеріальними затратами, вони не повинні містити безпідставні часові обмеження або невиправдані затримки (ч. 2 ст. 41). У зв'язку з цим судам важливо дотримуватися норм чинного законодавства щодо порядку призначення і проведення судових експертиз, які повинні призначатися лише після ґрунтовного вивчення обставин справи і доводів сторін щодо дійсної необхідності такого призначення. (п. 13 Постанови Пленуму ВС України від 04.06.2010 р. № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав»)

Експерти, що не працюють в державних спеціалізованих установах та на професійній основі здійснюють судово-експертну діяльність, забезпечують проведення експертиз та досліджень відповідно до вимог Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 24.12.2003 № 170/5, зареєстрованої Міністерством юстиції України 24.12.2003 за № 1209/8530.

Експертизи та дослідження, які проводяться атестованими судовими експертами, що не працюють у державних установах, здійснюються за винятком криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз (ст. 7 Закону України “Про судову експертизу”).

Обов'язковою умовою здійснення судово-експертної діяльності судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих установах, є наявність в особи, яка залучена до проведення експертного дослідження, вищої освіти з певної спеціальності, свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта з правом проведення конкретних видів експертиз.

Судовий експерт відповідно до ст. 4 Закону України "Про судову експертизу" повинен мати відповідні умови для зберігання доказів та проведення експертних досліджень.

У письмових висновках експерта, крім даних, передбачених чинним законодавством, обов'язково зазначаються номери, дати видачі і строки дії свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта.

Судовий експерт може проводити судово-експертну діяльність тільки з тих видів судових експертиз і експертних спеціальностей, які зазначені у свідоцтві про присвоєння кваліфікації судового експерта. У разі закінчення терміну дії свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта експерт втрачає право на проведення судових експертиз до проходження ним переатестації.

Кожний експерт зобов'язаний вести Журнал реєстрації судових експертиз та експертних досліджень (додається), в якому реєструються постанови слідчих органів та ухвали суддів (судів) про призначення експертизи, заяви про проведення досліджень спеціалістів, а також клопотання, метою яких є отримання додаткових матеріалів (даних), необхідних для проведення експертних досліджень.

3. Проведення експертизи у адміністративному процесі.

Призначення експертизи судом (ст. 102 КАС)

Суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи призначає експертизу у справі за сукупності таких умов:

1) для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання у сфері іншій, ніж право, без яких встановити відповідні обставини неможливо;

2) жодною стороною не наданий висновок експерта з цих самих питань або висновки експертів, надані сторонами, викликають обґрунтовані сумніви щодо їх правильності.

У разі необхідності суд може призначити декілька експертиз, додаткову чи повторну експертизу.

При призначенні експертизи судом експерт або експертна установа обирається сторонами за взаємною згодою, а якщо такої згоди не досягнуто у встановлений судом строк, експерта чи експертну установу визначає суд. З урахуванням обставин справи суд має право визначити експерта чи експертну установу самостійно. У разі необхідності може бути призначено декілька експертів для підготовки одного висновку (комісійна або комплексна експертиза).

Питання, з яких має бути проведена експертиза, що призначається судом, визначаються судом.

Учасники справи мають право запропонувати суду питання, роз'яснення яких, на їх думку, потребує висновку експерта. У разі відхилення або зміни питань, запропонованих учасниками справи, суд зобов'язаний мотивувати таке відхилення або зміну.

Питання, які ставляться експерту, і його висновок з них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта.

Призначений судом експерт невідкладно повинен повідомити суд про неможливість проведення ним експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів.

Структура ухвали про призначення експертизи наводиться у ст. 103 КУС.

Про призначення експертизи суд постановляє ухвалу, в якій зазначає підстави проведення експертизи, питання, з яких експерт має надати суду висновок, особу (осіб), якій (яким) доручено проведення експертизи, перелік матеріалів, що надаються для дослідження, та інші дані, які мають значення для проведення експертизи.

Якщо суд доручає проведення експертизи кільком експертам чи експертним установам, суд в ухвалі призначає провідного експерта або експертну установу.

Ухвала про призначення експертизи направляється особам, яким доручено проведення експертизи, та учасникам справи. Об'єкти та матеріали, що підлягають дослідженню, направляються особі, якій доручено проведення експертизи (провідному експерту або експертній установі).

У разі необхідності суд може заслухати експерта щодо формулювання питання, яке потребує з'ясування, та за його клопотанням дати відповідні роз'яснення щодо поставлених питань. Суд повідомляє учасників справи про вчинення зазначених дій, проте їх неявка не перешкоджає вчиненню цих дій.

В ухвалі про призначення експертизи суд попереджає експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення призначений судом експерт невідкладно подає суду клопотання щодо його уточнення або

повідомляє суд про неможливість проведення ним експертизи за поставленими питаннями.

Стаття 104 КАС регламентує проведення експертизи на замовлення учасників справи.

Учасник справи має право подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення.

Порядок проведення експертних досліджень та складення висновків експерта за результатами проведеного позасудового експертного дослідження визначається відповідно до законодавства.

Якщо позасудове експертне дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт має повідомити про це особу, яка до нього звернулася, в порядку, визначеному частиною четвертою статті 106 цього Кодексу.

Висновок експерта, складений за результатами позасудового експертного дослідження, під час якого був повністю або частково знищений об'єкт експертизи, який є доказом у справі, або змінено його властивості, не замінює сам доказ та не є підставою для звільнення від обов'язку доказування.

Висновок експерта, складений за результатами позасудового експертного дослідження, під час якого був повністю або частково знищений об'єкт експертизи або змінено його властивості, до розгляду судом не приймається, крім випадків, коли особа, яка його подає, доведе можливість проведення додаткової та повторної експертизи з питань, досліджених у висновку експерта.

У висновку експерта зазначається, що висновок підготовлено для подання до суду та експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок.

Експерт, який склав висновок за зверненням учасника справи, має такі самі права і обов'язки, що й експерт, який здійснює експертизу на підставі ухвали суду.

За заявою учасника справи про наявність підстав для відводу експерта, який підготував висновок на замовлення іншої особи, такий висновок судом до розгляду не приймається, якщо суд визнає наявність таких підстав.

Стаття 105 КАС регламентує збирання матеріалів для експертного дослідження.

Матеріали, необхідні для проведення експертизи, експерту надає суд, якщо експертиза призначена судом, або учасник справи, якщо експертиза проводиться за його замовленням. При призначенні експертизи суд з урахуванням думки учасників справи визначає, які саме матеріали необхідні для проведення експертизи. Суд може також заслухати призначених судом експертів з цього питання. Копії матеріалів, що надаються експерту, можуть залишатися у матеріалах справи.

Експерт не має права з власної ініціативи збирати матеріали для проведення експертизи, розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з проведенням експертизи, або повідомляти будь-кому, крім суду та учасника справи, на замовлення якого проводилася експертиза, про її результати.

Призначений судом експерт не має права спілкуватися з учасниками судового процесу поза межами судового засідання, крім випадків вчинення інших дій, безпосередньо пов'язаних із проведенням експертизи.

При визначенні матеріалів, що надаються експерту чи експертній установі, суд у необхідних випадках вирішує питання про витребування відповідних матеріалів за правилами, визначеними цим Кодексом для витребування доказів.

У разі скасування судом ухвали про призначення експертизи призначений судом експерт зобов'язаний негайно повернути суду матеріали та інші документи, що використовувалися для проведення експертизи.

Проведення експертизи здійснюється відповідно до ст. 106 КАС.

Експертиза проводиться у судовому засіданні або поза межами суду, якщо це потрібно у зв'язку з характером досліджень, або якщо об'єкт досліджень неможливо доставити до суду, або якщо експертиза проводиться на замовлення учасника справи.

Якщо суд призначив проведення експертизи експертній установі, керівник такої установи доручає проведення експертизи одному або декільком експертам. Ці експерти надають висновок від свого імені і несуть за нього особисту відповідальність.

Експерт повинен забезпечити збереження об'єкта експертизи.

Якщо експертне дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей:

1) призначений судом експерт має одержати на його проведення відповідний дозвіл суду, який оформляється ухвалою;

2) залучений учасником справи експерт має повідомити відповідного учасника справи про визначені цим Кодексом наслідки проведення такого експертного дослідження та одержати у такого учасника дозвіл на його проведення.